

Péter első levelének irodalomtörténeti és teológiai kérdései

1. A levél szerzője

AZ őskeresztyén egyházban Péter apostolt tartották a levél írójának. Ezt tanúsítja Péter második levele (ld. 2Pt 3,1), amely a 2. század első évtizedében keletkezett, valamint Polükarposz feljegyzése (Fil 8,1) és Papiasz szóbeli közlése.¹ Ennek alapján több mai kutató is elfogadta Péter szerzőségét (Michaelis, De Zwaan, Feine-Behm, Schneider, Selwyn, Balla Péter). A hagyományos álláspont ellen azonban több érdemi kifogás hozható fel:

- a) A levél nyelvezete magas irodalmi műveltségről tanúskodik, ez pedig egy görög anyanyelvű szerzőt feltételez.² Az ógyházi hagyomány szerint, amikor Péter apostol Rómában hirdette az Igét, Márk evangélista tolmácsolását vette igénybe.³
- b) A levélfeliratban a szerző *apostol*nak nevezi magát (1Pt 1,1), míg a gyülekezetnek szóló intelmek rendjén *presbitertárs*nak (1Pt 5,1). Nehezen elképzelhető azonban, hogy a 12 apostol egyike, akit az oszlopapostolok közé soroltak, ilyen késői címet vegyen igénybe személyének megnevezésére.
- c) Nem úgy beszél Jézus szenvedéséről, mint aki szemtanú lett volna. Amikor kereszthalálának helyettes jellegéről tesz bizonyosságot, nem saját emlékeire hivatkozik, hanem az ősgyülekezet hagyományanyagát veszi át (vö. 1Pt 2,22–25). Jézus mondásait főleg a szinoptikus evangéliumok alapján idézi (jócselekedetek: 1Pt 2,12 – Mt 5,16; az ellenség áldása: 1Pt 3,9 – Lk 6,28; *boldogok, akik háborúságot szenvednek az igazságért*: 1Pt 4,14 – Mt 5,10). Figyelemre méltó, hogy a szerző Péter és Pál antiochiai vitáját sem említi (Gal 2,11–14).⁴
- d) A levél nem a korai keresztyén missziói igehirdetés nyelvezetét használja, hanem Pál apostol leveleiét. Ez a formai és fogalmi (nyelvi és

¹ Ld. Euszebiosz: *Historia Ecclesiastica* III. 39,17.

² Schnelle, U.: *Einleitung in das Neue Testament*. 5. Auflage. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2005, 446.

³ Euszebiosz: *Historia Ecclesiastica* III. 39,15.

⁴ Brox, N.: *Der erste Petrusbrief*. EKK XXI. Benzinger Verlag, Neukirchener Verlag. Neukirchen-Vluyn 1979, 45.

teológiai) hasonlóság alapján több kutató a levelet az ún. páli iskola közeledésébe sorolta.⁵ Egyesek szerint e kapcsolat oly szoros volt, hogy a levelet a deutero-páli irányzat irodalmi termékének nevezték.⁶

- e) Az ószövetségi könyvekből – kevés kivétellel – főleg a Septuaginta (LXX) fordítása alapján idéz.
- f) A levél arról tanúskodik, hogy a keresztyénség már egészen széles körű elterjedésnek örvendhet a kis-ázsiai térségben. Ez azonban csak az 1. század utolsó évtizedében valósult meg a misszió eredményeként.⁷

Ezek a kifogások olyan nagy súllyal bírnak, hogy a mai kutatók legtöbbször a levél pszeudo-epigrafikus jellegét fogadja el, azzal a magyarázattal, hogy az egyházi hagyomány a szerzőséget Péternek, illetve Szilvánusznak tulajdonította.⁸ Némely kutatót pedig azzal módosította ezt az álláspontot, hogy a levelet egy Rómában működő *Péter-csoport* szellemi termékének tekintette.⁹ Ismét mások úgy vélekednek, hogy a levelet Szilvánusz írta Péter megbízásából (titkárhipotézis). Ezt a véleményt képviselik: A. J. F. Klijn, K. H. Schelkle és F. Neugebauer.¹⁰ Mi az első álláspontot fogadjuk el, amely szerint a levél szerzője ismeretlen. Az író pedig a tartalom hitelesítése céljából vette igénybe Péter apostol nevét. A levél általánosan elfogadott hitbeli, erkölcsi, ekleziológiai tanítást tartalmaz, s a keresztyén egyház ennek alapján sorolta a kanonikus könyvek közé, és pedig már a 2. században. A fenti tartalmi sajátosságok miatt ma az ún. katolikus (egyetemes) levelek között tartjuk számon.

⁵ Schenke, H. M. – Fischer, K. M.: *Einleitung in die Schriften des Neuen Testaments*. 1. Die Briefe des Paulus und die Schriften des Paulinismus. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1978, 199–216; Pokorný, P. – Heckel, U.: Die Schriften des Paulinismus. Die Paulusschulen und ihre Wirkung. In: *Einleitung in das Neue Testament. Seine Literatur und Theologie im Überblick*. UTB 2798. Mohr Siebeck, Tübingen 2007, 689–705.

⁶ „Semmi nem utal a levélen az apostol személyére, csupán a levélfeliratban álló Péter név (a levél feladójaként).” Köster, H.: *Einführung in das Neue Testament im Rahmen der Religionsgeschichte und Kulturgeschichte der hellenistischen und römischen Zeit*. Walter de Gruyter, Berlin – New York 1980, 731.

⁷ Brox, N.: *i. m.* 46.

⁸ Schweizer, Ed.: *Der erste Petrusbrief*. Zürcher Bibelkommentare NT, Bd. 15. 4. überarb. Auflage. Zwingli Verlag, Zürich 1998; Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi bevezetés*. Szerk. Szathmáry Sándor. Új kiadás. A Református Zsinati Iroda Doktorok Kollégiumának Főtitkári Hivatala, Budapest 2000 stb.

⁹ Brox, N.: *i. m.* 46. Ld. még Goppelt, L.: *Der erste Petrusbrief*. KEK XII/1. 8. Auflage. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1978; Schrage, W.: *Der Erste Petrusbrief*. NTD 10. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1973.

¹⁰ Klijn, A. J. F.: *De wording-geschiedenis van het Nieuwe Testament*. Aula-boeken 207. Spectrum, Utrecht 1974; Schelkle, K. H.: *Die Petrusbriefe, der Judasbrief*. 3. Auflage. HTKNT 13, 2. Herder, Freiburg 1970; Neugebauer, F.: *Zur Deutung und Bedeutung des ersten Petrusbriefes*. In: NTS 26. 1980, 61–86.

2. A levélírás helye és ideje

A levélzáradékból azt tudjuk meg, hogy a szerző, aki Péter nevében írt, Babilonból, azaz Rómából (1Pt 5,13; vö. Jel 14,8; 16,19; 4Ezsd 3,1; Sib V,159) köszönti a címzetteket. A római szerzőség mellett szól az a feltevés, hogy az ún. Péter-csoport, amely az apostol nevéhez fűződő hagyományt ápolta (vö. 1Kelemen 5,4; IgnatiusRom 4,3) a Római Birodalom fővárosában szerveződött. Erre utal Péter levélének és Római Kelemen első levélének (*Levél a korinthusiakhoz*) közeli kapcsolta. Ezzel az állásponttal szemben azt az érvet lehet felhozni, hogy a levél nem a római, hanem a kis-ázsiai gyülekezetek élethelyzetét tükrözi. A kis-ázsiai előállási hely valószínűségét támasztja alá az a körülmény, hogy a levél először ebben a földrajzi, politikai térségben vált ismertté a keresztyének között (vö. Polükarposz: *A Filippiekhez írt levél* 1,3; 2,1; 5,3; 7,2; 8,1; Papiasz).

Az utóbbi ellenvetések alapján fel kell adni azt a fikciót, hogy Róma lenne a levél előállási helye (P. Pokorný). A *levélírás idejének* meghatározásánál abból a tényből indulunk ki, hogy a levelet egy ismeretlen szerző írta Péter halála után (Kr. u. 64). Ezután két kérdést kell tisztáznunk: először azt, hogy a keresztyénüldözés melyik szakaszáról van szó; másodsor pedig azt, hogy a keresztyén hit elterjedésének melyik korszaka rajzolódik ki előttünk a levélben.

Az első kérdésre azok az intelmek utalnak, amelyek azt tanácsolják a címzetteknek, hogy türelmesen viseljék el a római hatóság és a pogány külvilág által okozott szenvedéseket (2,12–25; 1Pt 4,12–19). Ezek az erkölcsi buzdítások arra engednek következtetni, hogy levélírás idején a keresztyének elleni fellépések már túllépték a helyi gyülekezetek határát, és hogy a keresztyén hit gyakorlását akadályozó intézkedések már nagyobb földrajzi és politikai térségre terjedtek ki. Még nem beszélhetünk szervezett, általános és birodalmi üldözésről, de már nem csak a keresztyén hit gyakorlásának korlátozásáról, illetve a Krisztus-követők hátrányos megkülönböztetéséről volt szó. A vallási türelmetlenség ezen megnyilvánulásai Domitianus császár uralkodásának második felére tehető (Kr. u. 93–96).

A második kérdés az egyház missziói helyzetére vonatkozik. A levélíró olyan képet rajzol meg az egyház életéről, amely alapján arra lehet következtetni, hogy a keresztyén gyülekezetek megjelentek Kis-Ázsia egész térségében, különösen az északi Pontusz és Bitinia területén (1Pt 1,1). Szükséges megemlítenünk, hogy ebben az időben fontos változás ment végbe az egyház összetételében. Az egyház közösségét nem az új hitre tért zsidók, hanem pogány-keresztyének alkották. Számukra már nem az volt a fő kérdés, hogy miként viszonyuljanak a zsidó-keresztyénekhez, hanem az, hogy miként viszonyuljanak a külső pogány világhoz. Ez a vallásszociológiai helyzet a keresztyén misszió későbbi időszakában alakult ki. A fentiek alapján arra a következtetésre jutunk, hogy a levélírás ideje Kr. u. 93–96-ra tehető.

3. A levél címezettjei

A szerző, aki magát Krisztusz apostolának nevezi, ezt a címzést írja levele elejére: *Pontusz, Galácia, Kappadócia, Ázsia és Bitinia szóróványában élő jövevényeknek...* (1,1) Tehát olyan pogány-keresztény gyülekezeteket tartott szem előtt, akik kisebbségi státusban éltek a pogány környezetben (*jövevények és idegenek* – 1Pt 2,11). A szóban forgó területek római provinciák voltak, amelyek a mai Törökország területén fekszenek. Milyen írói szándék indokolta, hogy éppen ezekhez a kis-ázsiai gyülekezetekhez forduljon? Egyes feltételezések szerint Péter apostol, illetve munkatársai a felsorolt tartományokban is végeztek missziói tevékenységet.¹¹ Erre viszont nincs bizonyíték, hiszen az ApCsel alapján csak annyiról tudunk, hogy Péter Palesztina és Szíria területén hirdette Krisztus evangéliumát, illetve a hagyomány szerint Rómában is. Mivel a felsorolt régiók mind Pál apostol missziói területéhez tartoztak, egyes kutatók arra gondoltak, hogy az író ezzel a levéllel akarta növelni Péter tekintélyét, és pedig abban a térségben, ahol összegyűjtötték Pál apostol leveleit.¹² Ez a feltételezés viszont nem világítja meg kellő mértékben a levélírás szándékát. Véleményünk szerint az ismeretlen író nem Péter apostol tekintélyét akarta megerősíteni Pál ellenében, hanem egy olyan kérdést kívánt tisztázni, amely egzisztenciálisan érintette a gyülekezeteket. Ez pedig a kis-ázsiai keresztényüldözés volt, amely az 1. század végén bontakozott ki, s amely Krisztus követőit sokféle lelki és testi szenvedés elviselésére készítette. Hasonló helyzetre utal ifj. Plinius levele Traianus császárhoz (Kr. u. 111–113).¹³

Az ismeretlen író célja tehát ez: megvilágítani hit mértéke alatt a Krisztus nevéért vállalt szenvedés értelmét. Az apostol nevét azért használja, mivel Péternek tekintélye volt azokban a gyülekezetekben is, amelyek más apostolok missziós területéhez tartoztak.¹⁴ Ezt támasztja alá az is, hogy az apostolok utáni korban Péter volt az egyház egységének kulcsfigurája (Mt 16,18), mind a zsidó-keresztény (Mt és Jn evangéliuma), mind pedig a pogány-keresztény gyülekezetekben (Lukács írásai, 1–2Pt, Mk).¹⁵

¹¹ Hengel, Martin: *Der unterschätzte Petrus. Zwei Studien*. Mohr Siebeck, Tübingen 2006, 79–80.

¹² Uő: *The Four Gospels and the One Gospel of Jesus Christ: An Investigation on the Collection and Origin the Canonical Gospels*. Trinity Press International, Harrisburg, PA 2000, 232 és 318 (hivatkozás Pokorný, P.: *i. m.* 693. alapján).

¹³ Az ifj. Plinius császári küldött (legatus) volt Bitiniában, illetve Pontuszban és írásbeli beszámolót fogalmazott meg a keresztények vallási gyakorlatáról, valamint az ellenük foganatosított hatósági intézkedésekről (*Beszámoló a keresztények helyzetéről*; ld. Plin Ep X. 96,6).

¹⁴ Elliot, John H.: *First Epistle of Peter*. In: Freedman, D. N. (ed.): *Anchor Bible Dictionary*. Volume V. New York, Doubleday 1992, 262.

¹⁵ Luz, U.: *Die nachapostolische Zeit*. In: Link, Chr. – Luz, U. – Vischer, L.: *Sie aber hielten fest an der Gemeinschaft... Einheit der Kirche als Prozess im Neuen Testament und heute*. Benzinger [Basel] – Reinhardt, Zürich 1988, 117–163.

4. A levél beosztása, felépítése, formája

- I. 1,1–2,10: *Levélkezdés és teológiai alapvetés*
 1, 1–2: Levélfelirat
 1,3–12: Isten magasztalása a hívők hitéért és reménységéért
 1,13–21: Intés az élet megszentelésére
 1,22–25: Intés a testvéri szeretet gyakorlására
 2,1–10: Krisztus az élő kő, a gyülekezet Isten lelki háza, választott népe
- II. 2,11–4,11: *A keresztyének életvitelére vonatkozó intelmek*
 2, 13–17: A keresztyének és az állam
 2, 18–25: A szolgálnak szóló intelem
 3, 1–7: A házastársaknak szóló intelem
 3,8–12: A keresztyének viselkedése a gyülekezetben és az ellenséges világban
 3, 13–4,6: A keresztyének szenvedése a világban
 4, 7–11: A keresztyének szolgálata a várakozás idején
- III. 4,12–5,14: *Befejező buzdítások és levélzárás*
 4,12–19: Intelem az állhatatosság gyakorlására szenvedések között
 5,1–5: Befejező intelmek (a presbitereknek és a fiataloknak)
 5,6–11: Befejező intelmek (buzdítás az alázatosságra, az Istenben való bizakodásra és a józan vigyázásra)
 5,12–14: Levélzárás, Szilvánusz ajánlása, üdvözlések, áldás

A levél egyes részeiben felismerjük az antik levélírás hagyományos elemeit. A levélkezdés formája hasonlít Pál apostol leveleihez (vö. 1Kor 1,1–3; 2Kor 1,1–2). A író Péternek, Jézus Krisztus apostolának nevezi magát a feliratban, a címzettek pedig a Pontuszban, Galáciában, Kappadókiában, Ázsiában és Bitiniában elszéledt jövevények. Mindez a Makkabeusok és a Dániel könyvében olvasható levelekre emlékeztet, amelyeket a diaszpórában élőknek írtak (2Makk 1,1–9; Dán 3,31).

A levélfelirat után a magasztalás (εὐλογία) következik, illetve a gyülekezet hitéért és reménységéért való hálaadás (1,3–12; vö. Ef 1,3). A levél törzsanyaga (1,13–4,11) olyan intelmekből áll, amelyek a gyülekezetben, a családban és a világban a megszentelt életre vezetik a keresztyéneket. Az 5,1-ben kezdődnek a presbitereknek és fiataloknak szóló befejező buzdítások (5,1–11), majd a levélzáró szakasz következik: a levél átadójának ajánlása (5,12a; vö. ApCsel 15,23), illetve az üdvözlések és áldáskívánás (5,13–14; Róm 16,16b; 1Kor 16,19). A szerző testvéri intelemnek, bátorításnak nevezi a levelet (5,12b; vö. Zsid 13,22).

Feltűnő, hogy a levél főrésze nem tartalmaz olyan jegyeket, amelyek a gyülekezetek és a levélíró közötti levélváltásra utalnának. Némely kutató ezért nevezte a levelet *fiktív jellegű* írásnak.¹⁶ Az író nem egy adott gyülekezet

¹⁶ Dibelius, M.: *Geschichte der urchristlichen Literatur*. Herausgegeben von Ferdinand Hahn. Theologische Bücherei, bd. 58. C. Kaiser, München 1975, 122; Brox, N.: *i. m.* 23.

élethelyzetét, hanem Kis-Ázsiában élő összes keresztyének egzisztenciális kérdéseit tartja szem előtt. Ez indokolja a levél általános jellegét mind formai, mind tartalmi szempontból. Az író olyan őskeresztyén hitvallásokat, istentiszteleti formulákat (himnuszok, magasztalások, doxológiák, áldásmondások), erkölcsi intelmeket dolgoz fel, amelyek ismeretesek voltak a kis-ázsiai keresztyén gyülekezetekben.¹⁷

Hogyan határozhatjuk meg a levél jellegét? A tudósok egy része *keresztelési beszédnek* nevezi, mivel a levél a keresztelési istentisztelet liturgikus elemeit tartalmazza (1,21–22), mások *levéljellegű körlevélről* beszélnek a levélkeret formai jegyei alapján.¹⁸ Mi az utóbbi meghatározást tartjuk helyesnek, mivel a levélkezdő (1,1–2. 3–9) és levélzáró (5,12–14) szakaszok mellett *házi-táblákat* is olvasunk (5,1–5), amelyek az apostoli levelek szerves részei voltak.¹⁹

5. A levél irodalmi egysége

A levél egységét több rendben is kétségbe vonták. Az irodalmi és formátörténeti elemzések alapján először R. Perdelwitz²⁰ német kutató hívta fel a figyelmet arra a törésre, amely az 1Pt 4,11 és 4,12 versek között van. A 4,11 egy hosszabb intelem utolsó mondata és az ámen szóval végződik. A 4,12 egy újabb buzdítás kezdetét jelzi, amelyet a *Szeretteim!* megszólítás vezet be. A 4,11 még úgy beszél a szenvedésekről, mint eljövendő lehetőségéről, a 4,12 pedig mint bekövetkezett valóságról. Ebből arra lehet következtetni, hogy a második részt (1Pt 4,12–5,14) valaki más (szerkesztő) illesztette az elsőhöz (1Pt 1,3–4,11), éspedig akkor, amikor a szenvedés valóban elkezdődött. Mivel a levél szövegében nincsen több ehhez hasonló törés, több más kutatóval együtt az episztola integritását fogadjuk el.²¹

6. A levélírás forrásai és a szerző által felhasznált hagyományok

A levél gazdagon merít az őskeresztyén tradíció mindkét ágából, vagyis a Jézus működésére vonatkozó evangéliumi tradícióból és a Pál nevéhez fűződő apostoli hagyomány anyagából.²² Ezenkívül felhasználja az ószövetségi

¹⁷ Schnelle, U.: *i. m.* 453.

¹⁸ Goppelt, L.: *i. m.* 45.

¹⁹ Varga Zsigmond J.: *i. m.* 332.

²⁰ Ld. Perdelwitz, R.: *Die Mysterienreligionen und das Problem des 1Petrusbriefes*. A. Töpelmann, Giessen 1911. Hasonló irányba mutat Boismard, M. E.: *Une liturgie baptismal dans la Prima Petri*. In: *Revue biblique* 63 (1956), 182–208. Hivatkozás Pokorný, P.: *i. m.* 694 (247. lábjegyzet).

²¹ Brox, N.: *i. m.* 35–38. Goppelt, L.: *i. m.* 38–40; Pokorný, P.: *i. m.* 694.

²² Lohse, Ed.: *Paränese und Kerygma im 1. Petrusbrief*. In: uő: *Die Einheit des Neuen Testaments* (Ges. Aufs.). 2. Auflage. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1973, 307–328.

prófétai, illetve bölcséleti irodalmat. A szerző úgy mutatkozik be, mint aki jól ismeri a szinoptikus evangéliumok és a páli levelek örökségét. Ennek ellenére mégsem mondható, hogy irodalmi kompilációról lenne szó, hiszen az átvett anyagot a levélben tárgyalt sajátos témák teológiai kifejtésére használja (a szétszórtságban élő gyülekezet keresztyén azonossága, a szenvedés krisztológiai értelme, az erkölcsi intelmek üdvtani megalapozása, az ószövetségi ígéretek eszkatológikus beteljesedése).

A *Jézus életére és ígéhirdetésére vonatkozó hagyományanyagot* elsősorban Máté, illetve Lukács evangéliuma szerint idézi (1Pt 1,10–12 – Mt 13,17; Lk 24,26; 1Pt 1,17 – Mt 6,9; Lk 11,2; 1Pt 2,12 – Mt 5,16; 1Pt 2,19–20 – Lk 6,27–36; 1Pt 4,5 – Mt 12,36; 1Pt 4,13–14 – Mt 5,10–11; Lk 6,22–23).

A *Pál nevéhez fűződő hagyományt* főleg a Római levélből meríti (1Pt 1,14–16 – Róm 12,2; 1Pt 1,21 – Róm 4,24; 1Pt 1,22 – Róm 12,9–19; 1Pt 2,4–10 – Róm 9,32–33; 1Pt 2,5 – Róm 12,1; 1Pt 2,13–17 – Róm 13,1–7; 1Pt 2,21 – Róm 4,12; 1Pt 4,7–11; 14–16 – Róm 12,3–8; 13, 8–10; 1Pt 4,12–13; 5,1 – Róm 8,7).

Merít továbbá az Efézusi, a Titushoz és a Zsidókhöz írott levelekből (1Pt 1,3–12 – Ef 1,3–14; 1Pt 1,14–18; 4,2–3 – Ef 4,17–18; 1Pt 1,20 – Ef 1,4; 1Pt 2,1 – Ef 4,25.31; 1Pt 2,4–6 – Ef 2,20–21.23; 2,21; 1Pt 3,1 – Ef 5,22; 1Pt 3,22 – Ef 1,20–21; 1Pt 5,8 – Ef 6,11–13; 1Pt 1,3–5 – Tit 3, 4–7; 1Pt 2,1 – Tit 3,3; 1Pt 2,9 – Tit 2,14; 1Pt 2,13–3,7; 5,1–5 – Tit 2,1–10; 3,1–2; 1Pt 1,10–12 – Zsid 1,1–2; 1Pt 1,19 – Zsid 9,14; 1Pt 1,23 – Zsid 4,12; 1Pt 2,25 – Zsid 13,20; 1Pt 5,12 – Zsid 13,22).

Az *ószövetségi hagyományból* a LXX alapján olyan textusokat idéz, amelyek Isten választott népére, a szétszórtságban élők mivoltára, sorsára, illetve a Messiás szenvedésére, felemelésére és a keresztyének erkölcsi magatartásra vonatkoznak: 1Pt 1, 17–18; 2,11, 3,6 – 1Móz 23, 4; 12,1–20; 20,1–18; Ézs 52,3.5; 1Pt 3,10–12 – Zsolt 33/34; 1Pt 4,14 – Ézs 11,2; 1Pt 1,15–16 – 3Móz 19,2; 1Pt 2,5.9 – 2Móz 19,6; Ézs 43,20; Hós 1,6.9; 1Pt 2,4–8 – Ézs 8,14; Zsolt 117/118; 1Pt 2,22–24 – Ézs 53,4.6.9; 1Pt 1,13 – 2Móz 12,11; 1Pt 1,17–19 – 2Móz 12–15; 1Pt 2,17 – Péld 24,21; 1Pt 3,6 – Péld 3,25; 1Pt 3,10–12 – Zsolt 33/34,13–17.)

Végül merít az ószövetségi pszeudoepigráfikus iratokból: 1Pt 3,19–20a – Énók^{etióp} 6–11. fejj.)

7. A levél teológiai témái, alapgondolatai

Az író azzal a szándékkal fogalmazta meg levelét, hogy az bátorítást nyújtson a szenvedést hordozó gyülekezeti tagoknak: álljanak erősen abban a kegyelemben, amelyet Isten ajándékozott nekik (5,12). Rámutat arra a feszültségre, amely a címzettek hátrányos társadalmi helyzete és isteni elhívása között állott fenn. Arra hívja fel figyelmüket, hogy világi helyzetük ellenére nem idegenek és hontalanok, mivel Isten családjának és gyülekezetének kiválasztott és megszentelt tagjai.

A levél ekléziológiája

Az író egyházzól alkotott felfogását az határozza meg, hogy a gyülekezet Istenhez tartozik. A keresztyéneket *kiválasztottaknak* és *szenteknek* nevezi (1Pt 1,1; 2,9), akik *újjászülettek* az Isten szerinti életre (1Pt 1,15–17). Az egyház önazonosságának jelölésére ószövetségi jelzőket használ: *választott nemzetség, királyi papság, szent nép, lelki ház* (1Pt 2,5–9; 2Móz 19,5–6; Ézs 28,16). A gyülekezet tagjainak az a feladata, hogy *élő kövekként* épüljenek fel *lelki házzá*, hogy *lelki áldozatokat* ajánljanak fel Istennek (1Pt 2,5). Az 1. század végén élő egyház olyan kifejezésekkel határozta meg önmagát, amelyek egykor Izráel népére vonatkoztak. Ezzel a gyülekezet nemcsak azt fejezte ki, hogy vállalja a folytonosságot Izráel népével, hanem azt is, hogy magát önálló vallási és szociális nagyságnak tekinti.²³ A királyi papságnak, szent nemzetnek, Isten népének az a hivatása, hogy a pogány népek között hirdesse Isten nagy tetteit, szabadító cselekedeteit (1Pt 2,9; Hós 2,22).

A kis-ázsiai keresztyének *világban való helyzetét* a következő szavak írják körül: *jövevények, idegenek* (1Pt 1,1; 2,11). A gyülekezetek tagjai ellenségeskedésnek, rágalmazásnak, megvetésnek és hatósági zaklatásnak voltak kitéve keresztyén hitük miatt (1Pt 2,12.23; 3,9.14–17; 4,4.12–16). A társadalmi kizorítás különböző megnyilvánulása miatt *idegennek* érezték magukat abban a környezetben, amelyben éltek. Elidegenedésük igazi oka abban rejlik, hogy nem alkalmazkodtak a világi gondolkodásmódhoz, illetve életmódhoz, hanem Jézus útját követték.

A levélszerző a hit szempontjából kívánja megvilágítani a szociális elidegenedés kérdését. Ezért látásmódját nem az antik ember (sztoikusok) világmegevető életérzése határozza meg, hanem az ószövetségi szemléletmód, amely úgy tekintett Isten választott népére, a kegyesekre, mint akik jövevények és vándorok; ugyanis igazi otthonuk az a mennyei város, amelyet az Atya készít számukra (1Móz 23,4; Zsolt 39,13; Zsid 11,13–16; Ef 2,19). Szükséges megjegyeznünk, hogy a bibliai korban a jövevények bizonyos vendégjoggal rendelkeztek (ld. 3Móz 25, 23).

Üdvtani megalapozás

A szerző úgy látja, hogy a keresztyének létét döntő módon befolyásolja *újjászületésük* eseménye (1Pt 1,3.23; 2,2), amely a *kereszttséghez* kapcsolódik. Isten Igéjének befogadása és megkeresztelkedésük után egészen új élet kezdődött számukra, s ezt az üdvösségre néző élő reménység határozza meg (1Pt 1,9; vö. Jn 3,5; Tit 3,5). A Jézus Krisztus visszajövetelére néző reménység erőt nyújtott nekik arra, hogy elhordozzák azokat a szenvedéseket, próbatételeket, amelyek a világban leselkedtek rájuk (1Pt 1,6; 4,13). Az Isten közösségébe való tartozás tudata örvendező emberekké formálta őket (1Pt 1,6.8; 4,13), hiszen felismerték az Igéből azt, hogy az ő oltalmából még a halál sem szakíthatja ki

²³ Pokorny, P.: *i. m.* 696.

őket (1Pt 1,18–25). A levélíró a Noé bárkájával szemlélteti a keresztség megtartó erejét (1Pt 3,20). A tipologikus értelmezés szerint az özönvíz vize előre mutat a keresztségre (vö. 1Kor 10,6), amely meghatározza az egész ember életét, ugyanis az nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is megtisztítja őt.

Erkölcsei buzdítások

Az üdvtani (szóteriológiai) megaláporozás után *erkölcsi buzdítások* következnek, amelyek a tiszta, megszentelt életvitel folytatására indítják a keresztyéneket. Az intelmeket az ószövetségi szentségtörvényre való hivatkozás vezeti be (1Pt 1,15–19; 3Móz 11,44; 19,2). A páli levelekben olvasható parainézisekhez hasonlóan, Péter első levele abban kíván segítséget nyújtani a keresztyéneknek, hogy *be tudjanak illeszkedni* a világi társadalomba, de úgy, hogy közben megőrzik keresztyén önazonosságukat. Ez pedig úgy érhető el, hogy egyfelől engedelmeskednek a világi rendeknek, másfelől elkerülik a pogány bűnöket. Így fogják megcáfolni azokat a rágalmakat, amelyekkel környezetük feketítette be őket (1Pt 2,12.23; 3,14–17; 4,4.14–16; 5,9). Az Isten akarata szerinti életmódjuk és jó cselekedeteik annak lesznek bizonyosságai, hogy a keresztyén erkölcsi tanítás nemcsak megfelel a világ erkölcsi mércéjének, hanem felül is múlja azt.

A levélíró arra is emlékezteti a keresztyéneket, hogy *életvitelük mássága* megütközést fog okozni a világban, sőt, haragot, tettegességet fog kiváltani (1Pt 4,4; 3,14–17). Ez a szenvedés azonban kedves lesz Isten előtt, mert nem az elkövetett bűnök miatt kell szenvedniük, hanem az igazságért (1Pt 2,19; 3,14; 2,20). A levélíró, akárcsak Pál apostol, azt tanítja, hogy a szenvedés hozzátartozik a keresztyének hivatásához, hiszen Jézus Krisztust is ártatlanul bántalmazták (1Pt 2,21–25; vö. 1Thessz 3,3; Gal 6,2; Ef 4,1–2). Nemcsak keresztyén mivoltuk és másságuk miatt szenvednek, hanem Isten akaratából (1Pt 4,19). Ezért úgy kell tekinteni azokra, mint a hit próbáira, amelyek megelőzik az eljövendő ítéletet (1Pt 1,6–7; 4,12–13). Aki kitart a szenvedésben, elnyeri az Isten által elkészített üdvösséget (1Pt 1,11; 5,1). A levélíró nemcsak erősíteni akarja a gyülekezetek jövőre néző reménységét, hanem vigasztalni is kívánja őket: *vértézzétek fel magatokat azzal a felismeréssel, hogy aki testileg szenved, az elszakad a bűntől* (1Pt 4,1).

Krisztus pokolra szállása

Péter első levelének sajátos gondolatai között meg kell említenünk azt a szakaszt, amelyben Krisztus pokolra szállásáról ír. A 3,19-ben és 4,6-ban arról olvasunk, hogy Jézus a Hadészben fogva tartott lelkeknek is hirdette az üdvösséget. Ezt a gondolatot az író az ószövetségi pszeudoepigrafikus Énók könyvéből merítette, amely szerint az Istennel járó ember (1Móz 5,24) a bukott angyaloknak hirdette az Isten örök haragjáról szóló üzenetet (Énók^{etióp} 6,10.12). Krisztus azonban a börtönben levő lelkekhez ment, hogy elvigye az örömhírt a halottaknak (καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν πορευθεῖς ἐκήρυξεν (3,19) és megmutassa nekik az üdvösségre vezető utat.

Az igeszakaszok sok fejtörést okoztak a magyarázóknak. A két igevers kérdéseit a Noé korában bekövetkezett özönvíztörténet összefüggésében kell értelmezni. Az első kérdés a *halottak birodalmára* vonatkozik. A régebbi magyarázat szerint a halottak a gyehennában, illetve a Hadészben várakoznak a feltámadás eseményére. Az újabb magyarázat szerint, amely a hellenista világból indul ki, a halottak nem a föld alatt, hanem a föld feletti térségben, a levegőben tartózkodnak, a föld és a firmamentum között. Ezen haladt át Jézus, miután feltámadt és mennybe emelkedett (vö. Ef 2,2; 6,12).²⁴ A második kérdés a *halottak kilétére* vonatkozik, és így fogalmazható meg: melyik üdvtörténeti nemzedéknek hirdette Jézus az evangéliumot? Az 1Pt 3,20 szerint az özönvíz előtti generációról van szó, tágabb értelemben az egész ószövetségi korszak hívó lelkeiről. Mivel az özönvíz története itt előkép és a keresztségre vonatkozik, nemcsak a zsidó népre, hanem a pogány népekre is kell gondolni, hiszen a Jézus véérének egyetemes megváltó jellege van (3,20–22).²⁵

8. A levél vallástörténeti háttere

A levél vallástörténeti háttere szintén a fent említett 3,19-cel függ össze. Milyen vallástörténeti háttere van annak a kijelentésnek, hogy Krisztus a börtönben levő *lelkeknek* prédikált (καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν πορευθεὶς ἐκήρυξεν)? A párhuzamokat elsősorban az ószövetségi képzeletvilágban kell keresnünk. Az angyalokról és tevékenységükről az ószövetségi, illetve a két szövetség közötti apokrif irodalom kínál bőséges anyagot. Az angyalok bukásáról Noé történetének bevezetőjében olvasunk (1Móz 6,1–4). A mitikus elemeket tartalmazó szakasz élénk visszhangot váltott ki a kései zsidóság irodalmában. Ezek közül a legismertebb az etióp Énók könyve, amely arról ír, hogy Isten föld alatti börtönbe zárta az engedetlen angyalokat (21,6; 18,14; 21,10). Az apokrif irat azt a nézetet képviseli, hogy Noé idejében szintén az angyalok gonoszsága okozta az özönvíz világméretű pusztítását (10,1–22; 67,1–7; 106,13–18). Isten az igaz Énókot bízta meg ennek az üzenetnek az átadására: elkövetett bűneik miatt nem számíthatnak bocsánatára a földön (16,14). Az Újszövetségben a 2Pt 2,4 és a Júd 6,13–16 is megemlíti, hogy Isten az alvilág mélységébe taszította le az angyalokat. A mitikus elbeszélés újabb vizsgálata kimutatta, hogy az angyalok bukásáról szóló leírás nem azonosítható az 1Pt 3,19-cel, mivel Krisztus nem büntetést, hanem megváltást hirdetett a fogva

²⁴ Ld. Geréb Zsolt: *Az Efézusiakhoz írt levél magyarázata*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2012, 69–71 és 227–229; uó: *Az egyház építése a szolgálatok által az Efézus 4,7–16 tükrében*. In: Fazakas Sándor (szerk.): *„Krisztusért járva követségben...” Teológia – igehirdetés – egyházkormányzás. Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára*. Acta Theologica Debrecinensis – A Debreceni Református Hittudományi Egyetem kiadványsorozata 3. Debrecen 2012, 359–376.

²⁵ Schweizer, Ed.: *Theologische Einleitung in das Neue Testament*. NTD, Ergänzungsreihe 2. Vandenhoeck co. Ruprecht in Göttingen 1989, 108.

tartott *lelkeknek* (πνεύμασιν). Ez a magyarázat arra hivatkozik, hogy az újszövetségi κηρύσσω (*hirdetni*) ige mindig az üdvösség, az örömet, az örömet prédikálását jelenti.²⁶ Ezt a felfogást követi L. Goppelt, aki a Péter első leveléről írt kommentárjában²⁷ az *antropológiai értelmezést* választja a mitikus magyarázat helyett. Ezt azzal indokolja, hogy a πνεύμα nem a bukott angyalokra vonatkozik, hanem a Noé idejében élő emberekre, lelkekre, akik nem akartak megélni. Az Újszövetségben máshol is találkozunk olyan helyekkel, melyekben a πνεύμα az ember halál utáni létformáját jelenti (Zsid 12,22–23: Hanem járuljatok ...a tökéletességre jutott igazak lelkeihez). Ezt a magyarázatot erősíti az 1Pt 4,6 is, amely arról tudósít, hogy a feltámadt Jézus a *meghalt lelkeknek is hirdette az evangéliumot*.

9. A levél jelentősége

Az írásmagyarázók sokféleképpen vélekedtek Péter első levelének teológiai értékéről. Luther az Újszövetség legfontosabb írásai közé sorolta az ún. *Septembertestament* című művében, és azt ajánlotta a bibliaolvasóknak, hogy naponta olvassák, és úgy táplálkozzanak vele, mint a mindennapi kenyérrel.²⁸ A wittenbergi reformátor véleményét az a körülmény befolyásolta, hogy Péter első levele – Jakab levelével ellentétben – sokkal hangsúlyozottabban beszél Jézus Krisztus halálának üdvösségszerző, megváltó jellegéről. Tehát a levél Pál apostol irataihoz hasonlít.

Vannak azonban olyan kutatók, akik a levelet az Újszövetség kevésbé értékes iratai közé sorolják, mivel nincs sajátos teológiai arcéle, azaz minden vonatkozásban Pál apostol gondolkozását tükrözi.²⁹ E szélsőséges állásfoglalást kívánja megcáfolni J. Herzer, aki az 1. századi keresztyén hagyomány olyan sajátos irodalmi termékének tekinti, amely az ún. *Péter-iskola* körében született meg. A Péter neve által fémjelzett irányzatra ezért úgy kell tekinteni, mint amely önállóan bontakozott ki a Pál apostol által meghatározott iskola mellett.³⁰ Amikor Péter első levele Jézus Krisztusról tesz bizonyosságot, egyformán merít mind a páli levelekből, mind a jeruzsálemi zsidó-keresztyén hagyományanyagból, s ezért

²⁶ Friedrich, G.: κηρύσσω κτλ. címszó. In: Kittel, G. – Friedrich, G. (Hg.): *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Bd. III. W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart 1938, 706. Schweizer, Ed.: *Der erste Petrusbrief*, 71–74; Vogels, H. J.: *Christi Abstieg ins Totenreich und das Läuterungsgericht an den Toten*. Freiburger Theologische Studien 102. Freiburg i.B. 1976, 86. Hivatkozás Goppelt, L.: *i. m.* 24 alapján.

²⁷ Goppelt, L.: *i. m.* 249.

²⁸ Ld. Stuhlmacher, P.: *Biblische Theologie des Neuen Testament*. Bd 2. 1999. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1999, 71.

²⁹ Schenke, H. M. – Fischer, K. M.: *i. m.* 199–216.

³⁰ Herzer, J.: *Petrus oder Paulus? Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament* 103. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen 1998.

„[...]az újszövetségi kánonban a levél egyfajta *arany középpont* a hellenista keresztyén gondolkodást képviselő Pál és a zsidó keresztyénség hitbeli tradíciója között”.³¹

Hasonló véleményt képvisel J. H. Elliott, a modern Péter levélkutatás amerikai képviselője, aki a levél fontosságát abban látja, hogy figyelmet szentel az 1. század végén élő kis-ázsiai keresztyének szociális és politikai élet-helyzetének.³² Véleménye szerint a *jövevény, idegen és szóróány* kulcskifejezéseket nemcsak teológiai, hanem szociológiai megvilágításba kell helyezni. Az ő javaslatára indul el a levél társadalomtudományi módszerrel történő vizsgálata.

³¹ Stuhlmacher, P.: *i. m.* 84.

³² Elliott, J. H.: *A Home for the Homeless: A Sociological Exegesis of 1 Peter, Its Situation and Strategy*. Fortress Press, Philadelphia 1981.